

શ્રી સમવસરણ સ્તુતિ

[આ સ્તુતિ વિ.સં. ૧૯૯૮ (ઈ.સ. ૧૯૪૨)માં સમવસરણની પ્રતિષ્ઠા પ્રસંગે પં. શ્રી હિંમતભાઈએ બનાવેલ અને તેના ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ તે સમયે ત્રણ પ્રવચનો કરેલ તે સમયે સ્તુતિમાં જ્યાં આવ્યું કે 'રે! રે! સીમંધર જિનના વિરહા પડ્યા આ ભરતમાં'---ગાતાં જ વિરહતાપમાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના નયનો અશ્રુધારાથી દ્રવિત થયાં હતાં. અને આ સ્તવનની છલ્લી કડી ઉપર પ્રવચન કરતાં જ્યાં 'જિન-કુંદ-ધ્વનિ આપ્યા, અહો તે ગુરુકહાનનો'... આવ્યું ત્યાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ બોલતાં સહેજ અટકીને 'ગુરુ આત્મનો' ગાઈને અર્થ કરેલ.]

(અનુષ્ટુપ)

ધર્મકાળ અહો! વર્તે, ધર્મક્ષેત્ર વિદેહમાં;
વીસ વીસ જહાં ગર્જે, ધોરી ધર્મપ્રવર્તકા.

(શાદૂલવિકીડિત)

જ્યાં ગર્જે જગનાથ એ પરિષદે રચના અલૌકિક છે,
દેવોના અધિવાસ-સ્વર્ગ થકીયે શોભા અધિકી દીસે;
દેવો-ધનપતિ-સ્હાયથી સુરપતિ રચના રચે રમ્ય એ,
પોતાથી જ બનેલ તે નિરખતાં આશ્ચર્ય પોતે લહે!

(અનુષ્ટુપ)

અચિંત્ય ભવ્ય ને દૈવી, રત્નોના આરસા સમું;
પ્રભુનું એ સમોસર્ણ, બાર યોજન વ્યાસનું.

(શાદૂલવિકીડિત)

ધૂલિસાલ વિશાળ, કંકણ સમો, ઘેરે સમોસર્ણને,
દેવે વર્ણ વિવિધનાં રતનની રજથી રચ્યો જેહને,
રત્નોનાં બહુરંગનાં કિરણની જ્યોતિ અતિ વિસ્તરે,
આ શું મેઘધનુષ ભૂમિ ઊતર્યું સેવે જગતાતને?

(અનુષ્ટુપ)

ઘૂલિસાલ મહીં આઘે ચાર છે માનસ્તંભ ત્યાં;
સ્વર્ણના ને અતિ ઊંચા, માનીના માન ગાળતા.

(અગ્ધરા)

ચામર ને છત્ર રાજે, ધ્વજ પણ ફરકે—ભવ્યને જે નિમંત્રે,
ઘંટા વાજિંત્ર વાગે, સુરપતિકરથી ચૈત્યપ્રક્ષાલ થાયે;
યોબાજી ચાર વાપી, સ્ફટિક તટવતી, નિર્મળા નીરવાળી,
ક્યારે એ માનસ્તંભે લળી લળી પ્રણમું, ગર્વને સર્વ ગાળી?

(શિખરિણી)

ભૂમિ છે ત્યાં દેવી, ^૧જિનગૃહ તણી પાવન મહા,
ઘણાં મંદિરો જ્યાં, અતિશય મનોરમ્ય રચના;
મનુષ્યો દેવો ત્યાં પ્રભુભજન ને નૃત્ય કરતાં,
અહો! ભકિતભીનાં પ્રભુચરણમાં ચિત્ત ઢળતાં.

(અનુષ્ટુપ)

કંકણાકારની છે ત્યાં, ^૨ખાતિકા જલધિ સમી;
તરંગો, જળપ્રણીથી, દેવ-નાવોથી દીપતી.

(ઉપજાતિ)

મણિના કિનારા, અતિ સ્વચ્છ પાણી,
જળ શું દ્રવ્યાં આ શશિકાન્તમાંથી!
પ્રભુ પૂજવાની અતિ ભાવનાથી
શું સુરગંગા ઊતરી ઊંચેથી?

(અનુષ્ટુપ)

ભૂમિ ભવ્ય લતાવનની, મહેકતી સુરભિવતી;
લતાઓ જ્યાં હસે સર્વે, ખીલેલાં સુમનો થકી.

(હરિગીત)

ત્યાં મંદ લહરે વિવિધરંગી પુષ્પરજ બહુ ઊડતી,
જે ઢાંકતી વન-ગગનને સંઘ્યા સમા રંગો થકી;
પર્વત કીડાના દિવ્ય ને મંડપ લતાના ભવ્ય છે,
શીતળ શિલા શશિકાન્તની જ્યાં ઈંદ્ર વિશ્રાંતિ લહે.

(ઉપજાતિ)

ઋતુ ઋતુનાં ફૂલ ત્યાં ખીલ્યાં છે,
વાયુ સુગંધી બહુ વિસ્તરે છે;
સુવાસ શું એ વનનાં ફૂલોની,
કે શું સુકીર્તિ જિનના ગુણોની!

(અનુષ્ટુપ)

ત્યાં છે કોટ અતિ ઊંચો, સ્વર્ણનો મણિએ જડ્યો;
સ્વર્ણના આભમાં જાણે, શોભે નક્ષત્રમંડળો.

(શાદ્દલવિકીડિત)

દેવો રક્ષક દ્વારના, કર વિષે આયુધ ધારી ઊભા,
મંગળ દ્રવ્ય સુરમ્ય ને નવનિધિ, સો તોરણો શોભતા;
દ્વારોની દ્વય બાજુએ સ્ફટિકની બે નાટ્યશાળા દીસે,
દૂરે બે ઘટ ધૂપના, ધૂમ થકી ઢાંકે અહો! આભને.

(હરિગીત)

એ નાટ્યશાળા ગાજતી વીણા મૃદંગ સુતાલથી,
ગાંધર્વ-કિન્નરી ગાનથી, બહુ દેવદેવી સુનૃત્યથી;
દેવાંગના જયગાન કરતી, નાયતી, આનંદતી,
અભિનય કરી જિન-વિજયનો કુસુમાંજલિ જિન અર્પતી
—કુસુમાંજલિ પ્રભુ અર્પતી.

(શાર્દૂલવિકીરિત)

યંપક, આમ્ર, અશોક આદિ વનની ભૂમિ મનોહારિણી,
વચ્ચે રમ્ય નદી, તળાવ, ભવનો, શી ચિત્રશાળા રૂડી!
કોકિલા ટહુકે મધુર હલકે, ફળફૂલ વૃક્ષે લયે,
જાણે અર્ધ લઈ ઊભાં તરુવરો ધરવા ત્રિલોકેશને!

(તોટક)

બહુ વૃક્ષ વિશાળ મનોહરણાં,
રવિકિરણનો પથ રોકી રહ્યાં,
તરુતેજ ઝળોમળ છાઈ રહ્યાં,
નહિ દિવસ રાત જણાય તિહાં.
તહીં ચૈત્યતરુવર દિવ્ય મહા,
મૂળમાં પ્રતિમાજી વિરાજી રહ્યાં;
સુર ભકિતની ધૂન મયાવી રહ્યાં,
જયગાન થકી વન ગાજી રહ્યાં.

(અનુષ્ટુપ)

સ્વર્ણની મેખલા જેવી, શોભે ત્યાં વનવેદિકા;
જડેલી રત્નની છે ને, પછી છે ધ્વજભૂમિકા.

(વસંતતિલકા)

માળા-મયૂર-કમળાદિ સુચિત્ સાથે,
સુવર્ણસ્તંભ પર શી ધ્વજપંકિત રાજે!
ફરકાવતી વિજય એ જગનાથનો કે
બોલાવતી ત્રિજગને જિન પૂજવાને!

(અનુષ્ટુપ)

કાન્તિમાન, અતિ ઊંચો, કોટ ચાંદી તણો અહો!
દ્વારની દિવ્ય લક્ષ્મીથી, નાટ્યશાળાથી દીપતો.

(તોટક)

શી કલ્પતરુભૂમિ રમ્ય અહા!
નદી, વાવ, સભાગૃહ સ્વર્ગસમા;
દશવિધ અહો! તરુકલ્પ તળે,
નિજ સ્વર્ગ ભૂલી બહુ દેવ રમે.
માલાંગ તરુ બહુ માળ ધરે,
દીપાંગ તરુ પર દીપ બળે;
ફૂલમાળ અને દીપમાળ વડે,
વન પૂજી રહ્યાં શું જિનેશ્વરને?
સિદ્ધાર્થતરુ અતિ દિવ્ય દીસે,
મનવાંછિત જે ફળદાયક છે;
ત્રણ છત્ર રહે તરુરાજ પરે
ફરકે ધ્વજ, સુંદર ઘંટ બજે.
એ વૃક્ષ તળે સિદ્ધબિંબ રહે,
સુરલોક જહાં પ્રભુભકિત કરે;
કોઈ સ્તોત્ર ભણે, પ્રભુગુણ સ્મરે,
કોઈ નમ્રપણે ભગવાન નમે.
કોઈ ગાન કરે, કોઈ નૃત્ય કરે,
કોઈ શુદ્ધ જળે અભિષેક કરે;
કોઈ દીપ વડે, કોઈ ધૂપ વડે,
સુર પૂજી રહ્યાં પરમાતમને.

(અનુષ્ટુપ)

ગોપુરાદિથી શોભંતી સ્વર્ણ-વનવેદી પદ્મી;
અહો! પ્રાસાદ સુંદર ને રત્નસ્તૂપ તણી ભૂમિ.

(ઉપજાતિ)

સુવર્ણ સ્તંભો મણિની દિવાલો,
ચંદ્રી સમા ઉજ્જ્વળ ચારું હર્મ્યો;
દેવો રમે ત્યાં, કરતા સુવાર્તા,
નાયે, બજાવે, પ્રભુગાન ગાતા.

(હરિગીત)

છે સ્તૂપ બહુ ઊંચા મનોહર, પદ્મરાગ મણિ તણા,
અરિહંત ને સિદ્ધો તણાં બહુ બિંબથી શોભે ઘણા;
ત્યાં દેવ-માનવ ભાવભીના ચિત્તથી પૂજન કરે,
અભિષેક, નમન, પ્રદક્ષિણા કરી હર્ષ બહુ હૃદયે ધરે.

(અનુષ્ટુપ)

નભોસ્પર્શી, મનોહારી, અહો! કોટ સ્ફટિકનો,
પદ્મરાગ તણાં દ્વારો, મંગળ દ્રવ્યોથી દીપતો.
પછી રત્નદિવાલો ને રત્નસ્તંભ પરે અહો!
મંડપ રત્નતણો ઊંચો, એક યોજન વ્યાસનો.

(વસંતતિલકા)

શ્રીમંડપે ગણધરો મુનિ, અર્જિકા ને,
તિર્યંચ, સુરગણ, માનવની સભા છે,
અહિ-મોર ને મૃગ-હરિ નિજ વેર ભૂલે,
સૌ શાંત લીન થઈ અમૃતધાર ઝીલે.

(હરિગીત)

અતિ ઉચ્ચ એ મંડપ પરે સુરહસ્તથી પુષ્પો ખરે,
આ સ્ફટિકના નભમંડળે તારા શું નવનવલા ઊગે!
કિરણો રતનની ભીંતનાં, વારિ-તરંગ સમા દીસે,
શું જિન તણા ઉપદેશનો અમૃત-મહોદધિ ઊછળે!

(વસંતતિલકા)

વૈદૂર્યરત્ન તણી સુંદર પીઠ શોભે,
જ્યાં સોળ સીડી શુભ મંગળ દ્રવ્ય રાજે;
છે ધર્મચક્ર અતિશોભિત યક્ષ માથે,
આરા સહસ્ર થકી બાળ દિનેશ લાજે.
એ પીઠ ઉપર સુવર્ણની પીઠ બીજી,
ફેલાવતી અતિ મનોહર પીત જ્યોતિ;
સુચિહ્ન આઠ ધ્વજ સુંદર ત્યાં ફરુકે,
જે સિદ્ધના ગુણ સમા અતિ સ્વચ્છ શોભે.
કાન્તિમતી વિવિધ રત્નની પીઠ ત્રીજી,
ફેલાવતી વિવિધ રંગની રમ્ય જ્યોતિ;
સુરહસ્તનાં સુમન, મંગળ દ્રવ્ય રાજે,
ચઉવિધ સુરગણ પીઠ પવિત્ર પૂજે.

(શાર્દૂલવિકીડિત)

શોભે ગંધકુટી સુગંધસ્કુરતી, પુષ્પે ધૂપે મ્હેકતી,
માળા મોતીની ઝૂલતી ગગનને રત્નદ્યુતિ રંગતી;
રત્નોમય શિખરો પરે મનહરા લાખ્ખો ધજા લહેરતી,
શોભાની અધિદેવતા! શું તુજમાં જગશ્રી મળી સામટી?

(વસંતતિલકા)

દિવ્યપ્રભામય સિંહાસન ત્યાં અનેરું,
સુવર્ણનું, બહુમૂલા મણિએ જડેલું;
દેવી સહસ્રદળ પંકજ લાલ સોહે,
જે પંકજે સુર-મનુજનું ચિત્ત મોહે.

(ઉપજાતિ)

ઊંચે ચતુરાંગુલ જિન રાજે,
ઈન્દ્રો, નરેન્દ્રો, મુનિરાજ પૂજે;
જેવું નિરાલંબન આત્મદ્રવ્ય,
તેવો નિરાલંબન જિનદેહ.

(હરિગીત)

ચામર ઢળે ચોસઠ પ્રભુને ક્ષીર-અમૃત-ઊજળાં,
શું ક્ષીરસમુદ્રતરંગ ને ગિરિનિર્ઝરો જિન સેવતા!
ત્રણ છત્ર શોભે જિનશિરે જિનકીર્તિની મૂર્તિ સમા,
મૌકિતકપ્રભા થકી ચંદ્ર ને રત્નાંશુથી ભાસ્કર સમા.
યોજનવિશાળ અશોક તરુવર શોકતિમિર નિવારતું,
માણિસ્કંધ, મણિમય પત્ર ને મણિપુષ્પથી શું શોભતું!
શાખા અનેક ઝૂલે અને અલિગણ મધુર ગુંજન કરે,
શું વૃક્ષ હસ્ત હલાવતું બહુ ભકિતથી જિનને સ્તવે?

(તોટક)

^૧ચતુરાનનશોભિત જિન દીસે,
અશુચિ નહિ દિવ્ય શરીર વિષે;
નહિ રોગ, ક્ષુધા, ન જરા તનમાં
ન નિમેષ અહો! ^૨નયનાંબુજમાં.
મણિપુંજ, સુધારસ, ચંદ્ર થકી
વધુ સુંદરતા જિનદેહ તણી;
અતિ સૌમ્ય પ્રસન્ન મુખાંબુજમાં,
ભવિનેત્ર-અલિ બહુ લીન બન્યા.
જિનદેહદિવાકર તેજ વિષે,
સુરતારકવૃંદનું તેજ ધુપે;

રવિબિંબપ્રભા થકી કાંતિ ઘણી
જિનભાસ્કર— ^૩ઓજસમંડળની.

સુર-દાનવ-મર્ત્યજનો નિરખે
સ્વભવાંતર સાત પ્રમોદ વડે—
જિનદેહપ્રભા અતિ પાવનમાં
—જગના બહુમંગળ દર્પણમાં.

ઘનગર્જનશી જિનવાણી ઝરે,
ભવિચિત્તમયૂર શું નૃત્ય કરે!
સુર-દુંદુભિવાઘ બજે નભમાં,
ફૂલવૃષ્ટિ થતી બહુ યોજનમાં.

અતિ કર્ણમધુર પ્રભુધ્વનિમાં,
ગણી વિસ્મિત થાય 'શી ગંભીરતા';
ધ્વનિઘોઘ વડે ભવિચિત્ત ભીંજે,
શુચિ જ્ઞાન સૂઝી ભવતાપ બુઝે.

ધ્વનિ દિવ્ય નિરક્ષર એક ભલે,
બહુરૂપ બને, જીવ સૌ સમજે;
જ્યમ મેઘ તણું જળ એક ભલે,
તરુભેદ વડે બહુ ભેદ લહે.

જિનનાદ ઝીલી બહુ જ્ઞાની બને,
વ્રતધારી અને નિર્ગ્રંથ બને;
મુનિરાજ ગણી જિનવાણી વડે,
સ્વ-અનુભવતાર અખંડ કરે.

(વસંતતિલકા)

અંકુર એક નથી મોહ તણો રહ્યો જ્યાં;
અજ્ઞાન-અંશ બળી ભસ્મરૂપે થયો જ્યાં;

આનંદ, જ્ઞાન, નિજ વીર્ય અનંત છે જ્યાં,
ત્યાં સ્થાન માગું—જિનનાં ચરણાંબુજોમાં.

જે આભમાં જગત આ પરમાણુતુલ્ય,
તે અંતહીન નભનું જહીં પૂર્ણ જ્ઞાન;
સૌ દ્રવ્યના યુગપટે ત્રણ કાળ જાણે,
તે નાથને નમન હો મુજ નમ્રભાવે.

દેવી સમોસરણમાં નહિ રાગ કિંચિત્,
ધૂલિ મલિન પર જ્યાં નહિ દ્વેષ કિંચિત્;
ધૂલિ, સમોસરણ કેવળ જ્ઞેય જેમાં,
તે જ્ઞાનને નમન હો જિનજી! અમારાં.

(શિખરિણી)

ભલે સો ઈન્દ્રોના, તુજ ચરણમાં શિર નમતાં,
ભલે ઈન્દ્રાણીના રતનમય સ્વસ્તિક બનતાં;
નથી એ જ્ઞેયોમાં તુજ પરિણતિ સન્મુખ જરા,
સ્વરૂપે ડૂબેલા, નમન તુજને, ઓ જિનવરા!

(વસંતતિલકા)

જગના અગાધ તિમિરે પ્રભુ! સૂર્ય તું છે,
અજ્ઞાન-અંધ જગનું પ્રભુ! નેત્ર તું છે;
ભવસાગરે પતિતનું પ્રભુ! નાવ તું છે,
માતા, પિતા, ગુરુ, જિનેશ્વર! સર્વ તું છે.

તીર્થંકરો જગતના જયવંત વર્તો,
ઝંકારનાદ જિનનો જયવંત વર્તો;
જિનનાં સમોસરણ સૌ જયવંત વર્તો,
ને તીર્થ ચાર જગમાં જયવંત વર્તો.

(અનુષ્ટુપ)

સમોસર્ણ જિનેશ્વરનું, શાસ્ત્રમાં બહુ વર્ણવ્યું;
પરંતુ એ મહાર્ણવનું, બિહું માત્ર તહીં કહ્યું.
વિના જોયે ન સમજાયે, સમોસર્ણ જિનેશનું;
ભરતે ભાગ્ય ન આ કાળે, મહાભાગ્ય વિદેહીનું.

(વસંતતિલકા)

જિનના સમોસરણનું અહીં ભાગ્ય છે ના,
દિવ્યધ્વનિ શ્રવણનું પણ ભાગ્ય છે ના;
તોયે સીમંધર અને વીરના ધ્વનિના
પડઘા સુણાય મધુરા હજુ આગમોમાં.

(અનુષ્ટુપ)

વિક્રમશક પ્રારંભે, ઘટના એક બની મહા;
વિદેહી ધ્વનિના રણકા, જેથી આ ભરતે મળ્યા.

(હરિગીત)

બહુ ઋદ્ધિધારી કુંદકુંદ મુનિ થયા એ કાળમાં,
જે શ્રુતજ્ઞાનપ્રવીણ ને અધ્યાત્મરત યોગી હતા;
આચાર્યને મન એકદા જિનવિરહતાપ થયો મહા,
રે! રે! સીમંધરજિનના વિરહા પડ્યા આ ભરતમાં!

(શાર્દૂલવિકીરિત)

એકાએક છૂટયો ધ્વનિ જિનતણો 'સદ્ધર્મવૃદ્ધિ હજો',
સીમંધરજિનના સમોસરણમાં, ના અર્થ પામ્યા જનો;
સંધિહીન ધ્વનિ સુણી પરિષદે આશ્ચર્ય વ્યાપ્યું મહા,
થોડી વાર મહીં તહીં મુનિ દીઠા અધ્યાત્મમૂર્તિ સમા.
જોડી હાથ ઊભા પ્રભુ પ્રણમતા, શી ભકિતમાં લીનતા!

નાનો દેહ અને દિગંબર દશા, વિસ્મિત લોકો થતા;
યકી વિસ્મય-ભકિતથી જિન પૂછે 'હે નાથ! છે કોણ આ?'
-છે આચાર્ય સમર્થ એ ભરતના સદ્ગર્ભવૃદ્ધિકરા.

(અનુષ્ટુપ)

સુણી એ વાત જિનવરની, હર્ષ જનહૃદયે વહે;
નાનકડા મુનિકુંજરને, 'એલાચાર્ય' જનો કહે.

(હરિગીત)

પ્રત્યક્ષ જિનવર દર્શને બહુ હર્ષ એલાચાર્યને,
ઠંકાર સુણતાં જિન તણો, અમૃત મળ્યું મુનિહૃદયને;
સપ્તાહ એક સુણી ધ્વનિ, શ્રુતકેવળી પરિચય કરી,
શંકા નિવારણ સહુ કરી, મુનિ ભરતમાં આવ્યા ફરી.

(વસંતતિલકા)

વીરનો ધ્વનિ ગુરુપરંપર જે મળેલો,
પોતે વિદેહ જઈ દિવ્ય ધ્વનિ ઝીલેલો;
તે સંઘર્યો મુનિવરે પરમાગમોમાં,
ઉપકાર કુંદમુનિનો બહુ આ ભૂમિમાં.
આ ક્ષેત્રના ચરમ જિન તણા સુપુત્ર,
વિદેહના પ્રથમ જિન તણા સુભકત;
ભવમાં ભૂલેલ ભવિ જીવ તણા સુમિત્ર,
વંદું તને ફરી ફરી મુનિ કુંદકુંદ.

(અનુષ્ટુપ)

નમું હું તીર્થનાયકને, નમું ઠંકારનાદને;
ઠંકાર સંઘર્યો જેણે નમું તે કુંદકુંદને.
અહો! ઉપકાર જિનવરનો, કુંદનો, ધ્વનિદિવ્યનો;
જિન-કુંદ-ધ્વનિ આપ્યા, અહો! તે ગુરુકહાનનો.

*